

ROJKA, L.: *Stvorenie vesmíru z ničoho : Quentin Smith proti Williamovi Craigovi.*

Trnava : Dobrá kniha, 2012. 252 s.

ISBN 978-80-7141-734-4

Luboš Rojka vo svojej novej monografii predstavuje pomerne komplexnú problematiku začiatku vesmíru, možnosti jeho zapríčinenia Stvoriteľom a s tým spojené prírodovedecké a filozofické problémy. Kniha nadväzuje na predchádzajúcu úvodnú štúdiu *Kto je Boh a či vôbec jestvuje* (2010), ktorej cieľom bolo „urobiť prvé kroky v kritickom uvažovaní o Bohu“ (s. 9). Druhým krokom v tomto uvažovaní, a zdá sa nie posledným, je nová monografia, zameraná na jednu partikulárnu časť, a to na *kalámsky* alebo časový kozmologický argument pre jestvovanie Stvoriteľa.

Autor v tejto oblasti už publikoval viacero článkov; hlavne článok „Quentin Smith a jeho obhajoba ateizmu“ (*Acta Facultatis Theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, 2010) a „Argument neznalosti Božej vôle vo vysvetľovaní problému zla“ (KlŠS, I., a i. (ed.): *Božia prozreteľnosť a zlo vo svete : Problém teodícey*, 2011). V prvom autor rozvíja niektoré prvky Smithovho „deduktívneho argumentu, že Boh nemohol stvoriť vesmír“ (s. 250 – 260), a v druhom poukazuje na ťažkosť s „nepoznaním Božích úmyslov“ (s. 189), čo spôsobuje ťažkosti pri teistickom vysvetlení problému zla a celkove pri vysvetlení príčinného vzťahu medzi svetom a Stvoriteľom.

Nová monografia predstavuje systematicky teóriu Q. Smitha, ktorý sa na základe súčasnej kvantovej kozmológie pokúša dokázať, že teistická koncepcia stvorenia vesmíru z ničoho je protirečivá. Na druhej strane sa W. Craig dlhodobo pokúša dokázať, že teistická koncepcia stvorenia je dobre podložená. Treba pripomenúť, že to bol W. Craig, ktorý ako prvý v novodobej histórii systematicky rozpracoval časový kozmologický argument a vniesol ho do súčasnej filozofickej diskusie. Bráni ho, a podľa tejto monografie úspešne, až do dnešných dní. Časový kozmologický argument má pôvod už v spisoch Jána Filopona, alexandrijského komentátora Aristotela zo šiesteho storočia, a neskôr rozdeľoval stredovekých filozofov na jeho obhajcov a jeho odporcov.

Autor knihy podrobne analyzuje, rozvíja a prehodnocuje jednotlivé tézy časového kozmologického argumentu, ako ich predkladá W. Craig. V každej z troch častí knihy vysvetľuje a obhajuje jednu z troch základných téz a zároveň pridáva postoj Q. Smitha. Novosť tejto prezentácie je v rozšírení a hlbšom objasnení týchto dvoch postojov v kontexte súčasnej filozofie.

Prvá časť knihy je o princípe príčinnosti v zmysle, že všetko, čo začína existovať, musí mať príčinu svojej existencie. Prvá kapitola sa začína

postojmi D. Huma a I. Kanta a ich zdôvodnením odmietnutia tohto princípu ako logicky nutného. T. Reid je jeden z prvých, ktorý poukázal na obmedzenosť ich kritiky. Humov postoj ožil na začiatku minulého storočia v novodobom empirizme. Jeho najznámejším protagonistom bol B. Russell. Prvá kapitola pokračuje s opisom vtedajšieho chápania príčinnosti a neskoršími pokusmi vyrovnáť sa s pomerne extrémnym postojom B. Russella. Ide predovšetkým o modely príčinnosti rozpracované v termínoch nutných a postačujúcich podmienok, kontrafaktuálov a pravdepodobnostných modelov. Na príklade viacerých súčasných autorov z oblasti filozofie vied sa ukazuje neudržateľnosť redukcionistického prístupu, ktorý bol rozšírený v dvadsiatych až päťdesiatych rokoch minulého storočia. V ďalšej časti prvej kapitoly sa autor dotýka pomerne citlivej a náročnej problematiky kvantovej teórie. Otázkou je, ako interpretovať indeterminizmus, o ktorom hovoria viacerí interpreti kvantových fenoménov. Záverom je postoj, že indeterminizmus neznamená nezapríčinenosť. Determinizmus, príčinnosť a predpovedateľnosť sú navzájom odlišné kategórie. Ani nový fenomén „kvantovej previazanosti“ nie je interpretovaný ako nepríčinný vzťah, ale je chápaný ako nový druh príčinného vzťahu. Preto niet dôvodu, aby sme pochybovali o platnosti princípu príčinnosti, ako je definovaný v prvej téze časového argumentu.

Druhá časť knihy sumarizuje všetku dostupnú evidenciu o tom, že vesmír mal začiatok s časom alebo v čase. Druhá kapitola začína štandardným modelom veľkého tresku, prechádza cez inflačné, chaotické a strunové modely vzniku vesmíru a plynule prechádza do tretej kapitoly o filozofických (apriórnych a aposteriórnych) argumentoch, že vesmír musel mať začiatok. Výsledný postoj autora je, že existujú rozumné dôvody o tom, že vesmír začal existovať z ničoho, v zmysle materiálnej príčiny. Máme dobré dôvody myslieť, že v „bode o“ neexistovalo nič materiálne. Tento záver podporuje druhú tézu Craigovho časového argumentu.

Východiskom tretej časti knihy je nasledujúce konštatovanie: To, že všetko, čo začína existovať, musí mať príčinu svojej existencie a že vesmír začal existovať, ešte neznamená, že vesmír musel mať osobného Stvoriteľa. Práve tu vystupuje do popredia Smithov postoj, že ak vesmír vznikol s istou pravdepodobnosťou, ako to hovorí Hawking (a Hartle), na základe vlnovej funkcie vesmíru, potom vesmír nemohol stvoriť Boh. Ak by vesmír stvoril Boh, vesmír by musel vzniknúť so stopercentnou pravdepodobnosťou, teda nutne. K tomuto argumentu Smith pridáva ďalšie štyri (menej závažné) dôvody. Podľa knihy je však rozhodujúce, ktorá hypotéza podáva lepšie vysvetlenie vesmíru: či tradičné teistické vysvetlenie pomocou osobného Stvoriteľa, alebo Smithom navrhované vysvetlenie pomocou nutného nulového bodu a vlnovej funkcie. Autor knihy prišiel k záveru, že aj keď by Smithova hypotéza mohla byť v istom zmysle jednoduchšia, lebo na začiatku nepostuluje osobu a jej vlastnosti, predsa len nemá ani zďaleka takú vysvetľujúcu silu, ako má teistické vysvetlenie, ktoré vysvetlí aj pôvod vlnovej funkcie, aj niektoré ďalšie vlastnosti vesmíru. Záverom je teda tvrdenie,

že Craigov argument pre existenciu Stvoriteľa je dobrý, čo znamená, že dáva zmysel a rozumne podporuje jeho záver.

Pre slovenského čitateľa novej monografie je obohacujúce predovšetkým objasnenie najnovších teórií v oblasti kozmológie, metafyziky a prirodzenej teológie. Napríklad použitie modálnej logiky možných svetov pri vysvetľovaní stvorenia a vzniku sveta (aj keď nie je centrálnym prvkom monografie) je u nás pomerne zriedkavé. Príspevok autora spočíva vo vypracovaní pomerne originálnej syntézy súčasných postojov a v prehĺbení viacerých tém, ktoré neobsahuje ani Craigova, ani Smithova teória.

PhDr. Oľga Gavendová, PhD.
RK CMBF UK
Kapitulská 26
814 58 Bratislava